

О. Г. Макаручк,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри статистики та економічного аналізу
Національного університету біоресурсів
і природокористування України (м. Київ)

УДК 338.432:330.15 “737”

СТІЙКИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ ЯК ОСНОВА ЗБАЛАНСОВАНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Оцінено стійкий розвиток економіки та його значення у контексті національної безпеки країни. Проаналізовано вплив підходу стійкості систем господарювання на покращення збалансованого природокористування.

Ключові слова: національна економіка, сільське господарство, сталий розвиток, збалансоване природокористування, біоекономіка.

У сучасних умовах розвитку суспільства все більшої уваги вимагає рівновага складових, які забезпечують нормальну життєдіяльність кожної людини, а саме — продовольчу та енергетичну безпеку, охорону навколишнього середовища і соціальну стабільність. На сьогодні ситуація така, що населення багатьох країн потерпає від голоду, зростає дефіцит мінеральних енергетичних ресурсів, відбуваються неконтрольовані зміни клімату [1]. Одним із напрямків вирішення цих проблем є підвищення ефективності діяльності аграрних підприємств. Особливістю сільського господарства є наявність біологічних ресурсів, які покликані, в першу чергу, покривати продовольчі потреби країни, забезпечувати тваринництво кормами, а останнім часом їх усе більше використовують з енергетичною метою.

Проте використання біологічного потенціалу з вищевказаною метою є досить вузьким, оскільки на сьогодні застосування біокомпонентів спостерігається у всіх галузях національного господарства, що в майбутньому сприятиме стійкому виробництву продуктів життєвої необхідності та енергії за одночасного покращення умов навколишнього середовища. Це явище отримало назву біоекономіка — економіка, яка базується на широкому застосуванні біотехнології та використанні відновлюваних біоресурсів для виробництва цінних продуктів і енергії.

У той же час збалансоване використання природних ресурсів повинно здійснюватись за принципами стійкого розвитку економіки, що означає здатність визначеної системи розвиватись, зберігаючи свою структуру і функціональні особливості при різних впливах навколишнього середовища.

Питанням стійкого розвитку в контексті національної безпеки країни займається чимало вчених, зокрема О. І. Гойчук, М. В. Калінчик, В. М. Трегобчук, В. К. Савчук, О. М. Шпичак та багато інших науковців. Вагомий внесок у дослідження та вирішення проблеми продовольчої безпеки належить Продовольчій і сільськогосподарській організацій Об'єднаних Націй (ФАО), головною метою якої є ліквідація голоду й покращення харчування населення планети. Досягнення мети передбачається через підвищення продуктивності сільського господарства, лісництва, рибництва та через справедливий розподіл продовольства. Цей процес повинен супроводжуватись розвитком сільських територій та покращенням життя сільського населення.

Важливо відмітити, що Організація економічної співпраці та розвитку (ОЕСР) приділяє увагу стійкому розвитку світової економіки й об'єднує уряди 30 демократичних країн світу, щоб працювати разом над вирішенням економічних, соціальних проблем та поліпшенням навколишнього середовища в умовах глобалізації.

Мета статті — оцінити стійкий розвиток економіки та його значення у контексті національної безпеки країни. Проаналізувати вплив підходу стійкості систем господарювання на покращення збалансованого природокористування.

На сьогодні розвиток суспільства сягнув свого піку у всіх сферах людського життя: соціальній, економічній та екологічній. З одного боку, прояв умов покращення існування населення багатьох країн світу є позитивним чинником, а з іншого — веде до виснаження природних ресурсів та шкідливого впливу на довкілля.

Економічне зростання за останні десятиліття відкриває великі можливості для скорочення масштабів голоду і недоїдання. За даними ФАО, з 1990 по 2010 рр. доходи на душу населення в середньому у світі збільшувались на 2 % в рік, проте в різних країнах у різні десятиліття і показники суттєво відрізнялись. Так, для того, щоб економічне зростання призвело до покращення доступу до продовольства в достатній кількості (енергетичній цінності раціону) та отримання його відповідної якості, ФАО пропонує за необхідне здійснити такі кроки [2]:

- зростання повинно торкатися бідного населення, сприяти його зайнятості та розширенню можливостей для отримання доходів;

- бідне населення повинно використовувати свої зростаючі доходи для підвищення кількості та якості харчування, води і санітарії, а також для отримання медичних послуг;

- уряди повинні витрачати зростаючі державні доходи на систему соціального захисту і на такі ключові суспільні блага та послуги, як освіта, інфраструктура і медицина.

У XIX і XX століттях продуктивність у сільському господарстві зростала швидше, а ніж зростав попит на аграрну продукцію, що призводило до насиченості ринків [3]. Як відомо, попит на продукти харчування нееластичний за ціною, тому зростання пропозиції призводить до зниження цін і навіть доходів виробників [4]. Таке явище в західній літературі отримало назву “бігова доріжка” [4]. Німецький учений Вітцке припускає, що “бігова доріжка” скінчиться на початку XXI століття в умовах, коли попит на продовольчі товари зростатиме швидше, ніж пропозиція, що призведе до скорочення запасів. Основними причинами цього явища називають такі: сповільнення темпів підвищення врожайності в світі; обмежена пропозиція земельних і водних ресурсів; зростання попиту на продукти харчування; збільшення попиту на сільськогосподарську продукцію з боку біопаливної промисловості.

Важливо зазначити, що зовнішні умови функціонування сільського господарства швидко змінюються під впливом виникнення нових ринків (зокрема біоенергетики), появою нових конкурентів, впровадження нових технологій і біотехнологій, впливу зміни клімату, політичних змін, поширення вертикальної інтеграції.

У зв'язку з цим, для України особливо актуальним постає питання ефективного збалансування ресурсів для внутрішнього споживання з продовольчою та енергетичною метою, покращення умов довкілля для забезпечення соціально-економічної та екологічної стабільності розвитку суспільства. У той же час це є основою національної безпеки держави та стійкого її розвитку.

У минулому столітті учені, політичні та громадські діячі багатьох країн світу почали усвідомлювати, що за стрімких темпів зростання населення планети та соціально-економічного розвитку швидко вичерпується здатність земної біосфери зберігати екологічну рівновагу і забезпечувати ресурсами людські потреби. Тому виникла необхідність радикальної зміни парадигми розвитку земної цивілізації, оскільки навіть жодні екологічні й природоохоронні заходи комплексного характеру,

а також широкомасштабні техніко-технологічні новації і жорсткі економічні механізми регулювання ресурсо-екологічних процесів неспроможні забезпечити в майбутньому нормальне функціонування біосфери та її найважливішої складової — людського суспільства [3].

Важливе значення мала Конференція ООН з питань навколишнього середовища і розвитку, яка відбулася 1992 р. в м. Ріо-де-Жанейро (Бразилія). На ній було одностайно проголошено, що основою розв'язання гострих соціально-економічних і ресурсо-екологічних проблем є перехід до моделі сталого розвитку. Необхідність переходу на модель сталого розвитку всіх країн світу об'єктивно зумовлена зростанням населення планети, сучасним науково-технічним прогресом та кризовим станом земної біосфери, істотним зниженням її відновлювальних, відтворювальних і асиміляційних можливостей внаслідок надмірних антропогенних навантажень на природу.

Сталий соціально-економічний розвиток країни означає такий розвиток суспільства, який задовольняє потреби сучасності, не ставлячи під загрозу здатність наступних поколінь задовольняти свої власні потреби.

Сталий розвиток включає три компоненти:

1) економічну — полягає в оптимальному використанні обмежених природних ресурсів та застосування новітніх технологій для створення доходу, який, у свою чергу, забезпечував би збереження сукупного капіталу;

2) соціальну — орієнтована на розвиток людини, збереження культурних цінностей та зменшення суспільних конфліктів;

3) екологічну — забезпечення цілісності природних систем, здатність їх до відтворення та збереження біологічної різноманітності.

Вказані компоненти взаємопов'язані між собою. Так, соціальна складова тісно корелює з екологічною, що проявляється у необхідності забезпечення природних ресурсів для наступних поколінь. У взаємодії соціальної та економічної компонент досягається справедливий розподіл матеріальних благ у суспільстві. У свою чергу, взаємозв'язок природоохоронної та економічної складових потребує вартісної оцінки негативних впливів на навколишнє середовище.

Економічний підхід до концепції стійкого розвитку заснований на теорії максимального потоку сукупного доходу Хікса–Ліндаля, який може бути зроблений за умови принаймні збереження сукупного капіталу, за допомогою якого і здійснюється цей дохід. Ця концепція передбачає оптимальне використання обмежених ресурсів і використання екологічних (природо-, енерго- і матеріало-зберігаючих) технологій, включаючи видобуток і переробку сировини, створення екологічно прийнятної продукції, мінімізацію, переробку і знищення відходів [5].

Враховуючи наведене вище, основними передумовами сталого розвитку, який передбачає управління станом стабільності триєдиної системної цілісності: “людина–природа–суспільство” для України, є [6]:

- ефективне та екологічнобезпечне функціонування економіки;
- раціональне використання, збереження і відтворення природних ресурсів, охорона навколишнього природного середовища;
- стабілізація демографічної ситуації та чисельності населення, й встановлення у суспільстві принципів соціальної справедливості;
- розширення масштабів міжнародного співробітництва у сфері ефективного розв'язання ресурсо-екологічних проблем і завдань сталого розвитку, підвищення його результативності та ефективності, застосування в національній економіці найновіших світових досягнень науково-технологічного і соціально-екологічного прогресу.

Отже, перехід України на модель сталого розвитку сприятиме збалансованому поєднанню соціальних, економічних та екологічних складових, забезпечуючи при цьому керований розвиток, що базується на системному підході та сучасних інформаційних технологіях.

На сьогодні сучасний світ зіткнувся з проблемами продовольчого забезпечення, постачання енергії та екології довкілля. У той же час щорічне зростання населення планети поглиблює соціальну, економічну та екологічну кризи.

Покращити стан існування суспільства можна завдяки підходу раціонального та ефективного природокористування в системі стійкого розвитку. Важливо розвивати нові напрямки, зокрема біоекономіку, впровадження якої у всі сфери діяльності пов'язано з тим, що нове покоління технологій знижує ризик забруднення навколишнього середовища, порівняно з традиційними технологіями, а економічне зростання, в свою чергу, позитивно впливає на екологію.

Список використаних джерел

1. *Макарчук, О. Г.* Підвищення ефективності діяльності аграрних підприємств в умовах сталого розвитку економіки [Текст] / О. Г. Макарчук // Науково-технічний розвиток: економіка, технології, управління : матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 19–22 квітня 2011 р. — К. : НТУУ “КПІ”, 2011. — С. 58.
2. Положение дел в связи с отсутствием продовольственной безопасности в мире [Электронный ресурс] ФАО: Продовольственная и сельскохозяйственная организация Объединенных Наций. — URL : <http://www.fao.org/docrep/017/i3027r/i3027r00.htm>.
3. *Власова, О.* Кто накормит планету / О. Власова, Л. Калянина и др. — 2008. — № 16 [Электронный ресурс] Украинский деловой журнал “Эксперт”. — URL : http://expert.ru/expert/2008/16/kto_nakormit_planetu.
4. *Бальман, А.* Криза як шанс. Чому найглибші кризи створюють інвестиційні можливості / Alfons Balmann // Конференція “Вплив фінансової кризи на харчову промисловість — виклики та можливості для торгівлі та інвестицій”, Київ, 25.02.2009 [Электронный ресурс] Український клуб аграрного бізнесу. — URL : <http://agribusiness.kiev.ua/img/zstored/files/abalman.pdf>.
5. Сталий розвиток [Електронний ресурс] Вікіпедія. — URL : http://uk.wikipedia.org/wiki/Сталий_розвиток.
6. *Трегобчук, В.* Концепція сталого розвитку для України / В. Трегобчук // Вісник Національної академії наук України. — 2002. — № 2 [Электронний ресурс] Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. — URL : nbuv.gov.ua/portal/all/herald/2002-02/7.htm.

*Рекомендовано до друку кафедрою статистики та економічного аналізу
Національного університету біоресурсів та природокористування України
(протокол № 6 від 25 лютого 2013 року)*

Надійшла до редакції 14.03.2013

Макарчук О. Г. Устойчивое развитие экономики как основа сбалансированного природопользования

Оценено устойчивое развитие экономики и его значение в контексте национальной безопасности страны. Проанализировано влияние подхода устойчивости систем хозяйствования на улучшение сбалансированного природопользования.

Ключевые слова: национальная экономика, сельское хозяйство, устойчивое развитие, сбалансированное природопользование, биоэкономика.

Makarchuk, O. H. Sustainable Development of Economy as the Base of Balanced Nature Management

Sustainable development of economy and its sense in context of national security of country is evaluated. There is analyzed the influence of sustainable systems of management approach on improvement balanced nature use.

Keywords: national economy, agriculture, sustainable development, balanced nature management, bio-economy.

